

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Kamila Herberová

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Sociologie a sociální politika

Vypracovala: Kamila Herberová

GENDER A POVOLÁNÍ

Bakalářská práce

(obor sociologie)

Praha

2009

Autor práce: **Kamila Herberová**

Vedoucí práce: **Doc. Milan Tuček, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

HERBEROVÁ, Kamila. *Gender a povolání*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Sociologie a sociální politika, 2009. 35 s. Vedoucí bakalářské práce: Doc. Milan Tuček, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce „Gender a povolání“ se zabývá současnou situací žen, které vykonávají profese, které byly tradičně vykonávány muži, na trhu práce. Práce se také zaměřuje na muže, kteří vykonávají tzv. „femininní“ povolání. Ačkoli se o tomto tématu mluví častěji, situace se stále nedá považovat za vyřešenou. Tato práce by měla sloužit jako hlubší pohled do této problematiky. Opírá se především o analýzu rozhovorů se zástupci jednotlivých povolání. Respondenti odpovídali na otázky týkající se jejich studia na střední a vysoké škole, popisovali přijímací pohovory a také vztahy na pracovišti. Zmínili se také o plánování rodiny, o současnou situaci v práci, o případných problémech kvůli pohlaví apod. Výpovědi respondentů ukázaly relativně optimistický pohled na problém, kdy se diskriminační prvky neobjevovaly. Alarmujícím výsledkem ale bylo plánování mít, či nemít děti. Téměř ve všech případech byly děti odstrčeny na druhou kolej. Zkoumána byla tato povolání: Architekt, architektka, právník, právnička, lékař, lékařka, učitel, učitelka.

Abstract

This Bachelor Thesis, entitled “Gender and Profession”, considers the current situation of women employed in professions and positions on the job market, which were held traditionally by men. The work also looks at the situation of men in so-called “feminine” professions. Although this topic is being increasingly discussed, the situation hasn’t been solved yet. This work should serve as a deeper insight into this issue. It is based on an analysis of interviews carried out with representatives from the particular professions. Respondents answered questions concerning their studies in secondary education and higher (university) education, they described receiving interviews, and they also discussed their relationships in the workplace. They discussed issues regarding the planning of families, current situations in work, potential gender-related problems and so on. The respondents’ answers showed an optimistic view regarding the problem of equality, because signs of discrimination did not appear. An alarming result was,

however, found regarding the decision of whether to have children or not. In almost every case children were sidelined and assigned secondary importance. The professions researched were: architects, lawyers, doctors and teachers.

Klíčová slova

Gender, muži, ženy, společnost, povolání, trh práce, rovné příležitosti, kariéra, pracovní příležitosti

Keywords

Gender, men, women, society, jobs, job market, equal opportunities, career, work opportunities

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne: 22. 5. 2009

Kamila Herberová

Děkuji tímto za spolupráci vedoucímu práce

Doc. Milanu Tučkovi, CSc.

za konzultace a cenné kritické připomínky.

**Dále děkuji všem svým respondentům a respondentkám za poskytnutí
rozhovoru.**

Obsah

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÁ ČÁST	3
2.1	ZÁKLADNÍ KONCEPTY	3
2.1.1	<i>GENDER OBECNĚ</i>	3
2.1.2	<i>VÝVOJ ČLOVĚKA</i>	4
2.1.2.1	<i>VÝVOJ NA ZÁKLADĚ BIOLOGICKÝCH POZNATKŮ</i>	4
2.1.2.2	<i>VÝVOJ NA ZÁKLADĚ PSYCHOLOGICKÝCH POZNATKŮ</i>	5
2.1.2.3	<i>SOCIALIZACE ČLOVĚKA</i>	6
2.2	PRACOVNÍ TRH A GENDER	10
2.2.1	<i>TEORETICKÁ VÝCHODISKA</i>	10
2.2.1.1	<i>BIOLOGICKÝ ESENCIALISMUS A IDEA DICHOTOMIE</i>	10
2.2.1.2	<i>ANDROCENTRICKÝ POHLED A PROFESE</i>	11
2.2.1.3	<i>ANDROCENTRICKÝ POHLED A FINANČNÍ PŘÍJMY</i>	13
2.2.1.4	<i>MUŽI, ŽENY A ZAKLÁDÁNÍ RODINY</i>	15
3	EMPIRICKÁ ČÁST – PŘÍPRAVNÁ FÁZE	16
3.1	CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	16
3.2	VOLBA METODY VÝZKUMU A SBĚRU DAT	17
3.3	KRITÉRIA VÝBĚRU PŘÍPADŮ	17
3.4	PRŮBĚH SBĚRU DAT	18
4	EMPIRICKÁ ČÁST – VLASTNÍ ANALÝZA	20
4.1	VÝSLEDKY	20
5	ZÁVĚR	31
6	SEZNAM LITERATURY	33
6.1	PRIMÁRNÍ ZDROJE	33
6.2	INTERNETOVÉ ZDROJE	34
7	SEZNAM PŘÍLOH	35
7.1	PŘÍLOHA Č. 1 PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
7.2	PŘÍLOHA Č. 2 SCÉNÁŘ ROZHOVORU	
7.3	PŘÍLOHA Č. 3 PŘEPIS ROZHOVORU	
7.4	PŘÍLOHA Č. 4 VLIV UČITELŮ	
7.5	PŘÍLOHA Č. 5 ROZDÍL MEZI MUŽEM A ŽENOU NA VŠ	

*Poznámka: V elektronické verzi tvoří přílohy samostatnou část

Seznam tabulek

Tabulka č. 1	21
Oblíbené a neoblíbené předměty	
Tabulka č. 2	29
Výběr muže a ženy ve výkonu povolání	

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám vztahem genderu a povolání. Konkrétně jsem se zkoumala ženy, které vykonávají profesi, jež byla dříve tradičně vykonávána muži. Také mě zajímala pozice muže v tzv. „femininní“ profesi. Zabývat se tímto tématem mě napadlo v souvislosti s některými událostmi, které se staly v mém okolí a které mě do jisté míry překvapily. Například kamarádka právnička mi vyprávěla, že mezi oblíbené argumenty právníků z protistrany patří: „Ženská mi tu bude něco povídat“, apod. Nebo také případ jiné kamarádky, která studovala medicínu a po ukončení studia se hlásila o místo na chirurgii. Primář jí řekl, že má dva zájemce a že dá určitě přednost muži. Těch případů bylo více. Chtěla jsem se tedy do této problematiky dostat hlouběji a zjistit, jaké zkušenosti mají právě ženy v profesích, kde jsou tradicí očekáváni spíše muži. Zkoumat muže v opačné situaci jsem chtěla proto, protože si myslím, že i druhý pohled na věc je důležitý, a také aby se práce nestala příliš jednostranně zaměřenou.

Jak se společnost dívá na muže vykonávajícího tzv. „femininní“ profesi? A naopak, jak je žena přijímána do tzv. profese „maskulinní“? Dosáhli jsme již tedy genderově spravedlivého rovného zacházení? Toto jsou jen ty základní otázky, s nimiž pak souvisí mnoho dalších. „Genderově strukturovaná společnost a její vlivy nás stále vrhají do „tradičních“ ženských a mužských rolí“ [Valdrová 2006:75]. S těmito rolemi jsou pak následně spojována i určitá očekávání. Mnoho již bylo napsáno na téma genderu, ale myslím, že například právě trh práce je oblastí, kde nerovnosti přetrvávají.

Tato práce si klade za cíl popsat situaci týkající se mužů a žen při studiu, dále také při výběru a výkonu povolání v současné době v České republice. Chtěla jsem zjistit, jestli se moji respondenti setkali s nějakým znevýhodněním kvůli pohlaví a případně v jakých situacích. Jak jsem již naznačila výše, na tuto práci bych chtěla nahlížet objektivně, tedy bez jakéhokoli zvýhodňování mužů či žen. Obě pohlaví mohou čelit určitým předsudkům ze strany okolí. Ženy například v nedůvěře v jejich schopnosti, u mužů pak mohou tzv. „femininní“ profese vzbuzovat dojem neúspěšnosti. Výsledky nelze vztáhnout na celou populaci, ale jsou zajímavým hlubším pohledem do této tematiky.

Jak už jsem se zmínila, profese jsou vybrány takové, které byly dříve tradičně vykonávány muži. Já zjišťuji, jestli i přesto, že se počty mužů a žen v těchto oborech vyrovnávají a o této problematice se více mluví, má tento fakt, že profese byly dříve mužské, nějaký vliv na ženy, které tuto profesi vykonávají dnes. Ve svých rozhovorech jsem se zaměřila na to, jak probíhalo studium respondentů na střední škole – jestli už tam se vypravěči setkávali s negativními reakcemi okolí a učitelů, jestliže směřovali k mužské profesi. Také jsem zkoumala, jestli se objevil nerovný přístup na vysoké škole, dále mě zajímalo, jestli respondenti pociťovali odlišnosti při pohovoru apod. Ve své práci se také zabývám vztahy na pracovišti, plánováním rodiny atd.

Zkoumána byla tato zaměstnání: *Architekt, architektka, lékař, lékařka, právník, právnička*. Pro zkoumání muže ve femininním prostředí jsem si zvolila *učitele* na střední škole. Pro získání dalších názorů jsem uskutečnila rozhovor i s *učitelkou*.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část je věnována nejdříve popisu obecných věcí, které považuji za nezbytné k pochopení dané problematiky. V první části teorie se věnuji zjištěním týkajícím se rozdílů ale i společných rysů mezi muži a ženami. V druhé části se soustředuji na pracovní trh a vzniklé rozdíly. Dále se také zabývám pohledy veřejnosti na postavení muže a ženy ve společnosti. Jako hlavní příčinu situace, že vůbec rozdělujeme povolání na tzv. „mužská“ a „ženská“ vidím v androcentrickém pohledu společnosti. Tomuto pohledu je tedy věnován velký prostor v teoretické části, kdy je rozebrán tento pohled dopodrobna (profese a příjmy). Empirická část je věnována mému výzkumu, s hlavním zaměřením na povolání.

2 Teoretická část

2.1 Základní koncepty

2.1.1 Gender obecně

„Termínem gender označujeme kulturní a sociální stereotypy a očekávání, která se pojí k jednotlivým pohlavím. Gender je sociální konstrukt a jako takový se mezi společnostmi liší a lze ho sociálně měnit“ [Fafejta 2004:30].

„Jinými slovy, lidské pohlaví jako biologická danost (bytí mužem či ženou) tu slouží jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou gender (maskulinitu či feminitu). Přitom je možné, že právě vás jako jednotlivce vystihuje jen málo ze společensky definovaných charakteristik vašeho genderu“ [Renzetti 2003:20].

Gender se na rozdíl od pohlaví mění podle společnosti, ve které se o něm mluví, důležitý vliv má tedy kultura oné společnosti. Liší se také samozřejmě v různé době. Důležité je v tomto případě to, že gender není univerzálním pojmem.

Z výše uvedené definice tedy vyplývá, že mezi genderem a pohlavím existují rozdíly. Na tom se dnes již vědci shodnou, otázkou však zůstává, do jaké míry jsou gender a pohlaví odlišné a jak moc ovlivňuje pohlaví další vývoj člověka a jeho chování. Tedy do jaké míry jsou vlastnosti vrozené a do jaké míry se jedná o učení. „Že učení hraje významnou úlohu, o tom už se nedá pochybovat“ [Giddens 1999:111].

Pojem gender hraje důležitou roli při rozvíjení feministických teorií od konce 60. let 20. století. Pojem vznikl na základě nutnosti rozlišit biologické a sociální pohlaví. Myslelo se, že právě biologické rozdíly určují i rozdíly v chování. Začal se tedy používat pojem gender a doufalo se, že to pomůže vidět rozdíly jinak než na základě biologické odlišnosti [Jaggar,1999:289].

2.1.2 Vývoj člověka

V této kapitole nabídnu pohledy na vývoj osobnosti člověka. Neznamena to, že jednotlivé oblasti spolu nesouvisí. Do své práce jsem zařadila relativně podrobný popis vývoje člověka. Během svého výzkumu a četby literatury se mi objevovaly nové a nové otázky týkající se mužů a žen. Zajímalo mě, co všechno tedy může mít vliv na vývoj osobnosti (hormony, chromozomy apod.) Zajímalo mě, *jak doopravdy velkou roli hraje biologie při rozlišování muže a ženy.*

Často se mluví o *emocionalitě ženy* a její schopnosti empatie, touze po harmonii apod. I tomu jsem chtěla přijít „na kloub“ a tak jsem pro vysvětlení zvolila pohled psychologie. V neposlední řadě má velký vliv společnost. Jak se tento vliv projevuje, jsem rozebrala ve třetí části této kapitoly. Je tedy potřeba zmapovat, co a jak moc může mít vliv na vývoj člověka.

2.1.2.1 *Vývoj člověka na základě biologických poznatků*

Při vytváření této části, o biologii člověka, se opírám hlavně o Renzettiho a Giddense. Vzhledem k tomu, že v některých otázkách vznikly určité pochybnosti, konzultovala jsem otázku názor s psychiatrem Prof. MUDr. Jiřím Rabochem, DrSc. Popisuje, že příslušnost člověka k pohlaví záleží na genech vložených do zárodečné buňky. Genetický materiál je uložen do 23 chromozomů. V našem případě je důležitá dvojice pohlavních chromozomů, u žen označována jako XX, u mužů jako XY. Po početí se nová buňka dělí a vznikají geneticky stejné buňky. Jejich dělením se vytváří lidské embryo. To již v časně fázi obsahuje biologický aparát, na jehož základě vznikají buď varlata, nebo vaječníky. Chromozomy zde nasměrují organismus na jednu nebo druhou kolej.¹ Poté, co se varlata vyvinou, začnou syntetizovat celou škálu hormonů, které se nazývají androgeny. Jedním z důležitých je testosteron, který podporuje další růst mužského pohlavního ústrojí. U žen se neví, způsobuje – li jejich vývin nedostatek testosteronu, nebo naopak přítomnost estrogenu [Renzetti 2003:63]. Renzetti dále uvádí, že hormon testosteron je spojován s agresivitou a tedy s muži, ale také říká, že v tomto směru vědci zatím neurčili přesný vztah mezi testosteronem a lidskou agresí. Studie žen například ukazují, že ženy mohou být v určitých situacích stejně agresivní jako muži,

---

¹ Autor v knize odkazuje: Lewontin, Richard. 1982. Human Diversity. London: W.H. Freeman

například tehdy, když jsou za své agresivní chování odměněny.² Výzkum naznačuje, že ženy pravděpodobně popírají agresi kvůli sociálním tlakům, které je nutí chovat se žensky [Renzetti 2003:82-83]. Profesor Raboch klade důraz na rozdíl v biologii mezi mužem a ženou. „V nitroděložním vývoji dochází k rozdílnému formování (těla, mozku apod.) na základě genetické informace a biologických procesů (např. hormonálních). Mozek se formuje jinak, centra mozku se vyvíjí jinak. Bezpochyby to má biologický základ a po narození to pokračuje hlavně v těch raných fázích ontogeneze člověka. I dále se vyvíjí žena a muž jinak. Nejen pod vlivem biologických faktorů, ale i psychosociálních. Následkem toho je mozek ženy a muže jiný. Vliv hormonů je také důležitý, podíváme-li se na ženu po porodu, v klimakteriu apod. Na různých psychických onemocněních se dá vyzorovat, že muži a ženy mají jiné problémy a jinak je řeší. Ženy emocionálně, muži je promítají do agrese. (Co se ale týče celkového počtu, pacientů je zhruba stejný počet.)“ [Raboch].

K dalšímu sexuálnímu vývoji dochází u obou pohlaví v období puberty. U dívek se puberta projevuje okolo 12 let, u chlapců později. V dospělosti pak dochází k rozdílům tělesné síly. Je však složité určit, do jaké míry je to vrozené a jakou roli hraje trénink. Biologické rozdíly, jež zdánlivě předurčují muže k fyzicky náročnější práci než ženy, jsou ve skutečnosti jen malé. Minutový výkon v přepočtu na spotřebu kyslíku dosahuje u žen stejných hodnot jako u mužů [Giddens 1999:111].

Tato kapitola tedy říká, že *existují vrozené rozdíly* mezi muži a ženami, o tom tedy už nadále nemusíme pochybovat. Nicméně tato rozdílnost *neříká* nic o tom, že by mužské *schopnosti* měly být *horší* než ženské, či naopak.

2.1.2.2 Vývoj člověka na základě psychologických poznatků

Na vývoj člověka, co se týče genderu a s ním spojeným chováním, mají teorii i psychologové. Poněšický ve své knize rozděluje vývoj člověka na vývoj k ženství a na vývoj k mužství, na čemž popisuje vlastnosti dané muži a ženě. Pokusím se popsat hlavní myšlenku co nejjednodušeji. Poněšický se věnuje spoustě faktorů, které pak ovlivňují

---

² Autor v knize odkazuje: Frieze et al., 1987; Hyde, 1984)

život a vnímání světa.³ Já se budu zabývat jen nejjobecnějším popisem, který se hodí pro pochopení myšlenky. Vývoj ženy probíhá tak, že dívka se po svém narození identifikuje se svou matkou. Tato identifikace může probíhat víceméně celý život. „Dívčím hrozí dvojitý extrém, na jedné straně zůstat v symbióze či závislosti na matce a na druhé straně se zcela od ní odvrátit a zpretrhat s ní i vnitřní spřízněnost“ [Poněšický 2003:55]. Zůstaňme ale u, podle Poněšického nejčastěji se vyskytujícího případu, což je přiměřená identifikace. Matka je tedy pro dceru přímým a přirozeným identifikačním vzorem. Dívka tedy přejímá matčinu ženskost a mateřskost. „Zde se tedy jedná o psychologické zpracování a reprezentaci silné vztahovosti ženy, jež se vytváří od samého narození na základě intenzivní emoční výměny (a podobnosti) s matkou“ [Poněšický 2003:47]. Dívka se tedy dál vyvíjí a je matkou ovlivňována. Její vývoj tedy působí v „harmonii“, čímž Poněšický vysvětluje ženskou touhu po harmonii v jakýchkoli mezilidských vztazích.⁴ Něco podobného připisuje Poněšický i empatii. Tím, že dívka vyrůstá po boku matky, chápe ji a je schopná jí lépe porozumět. Na další život to má takový vliv, že dívka pak pokládá „všechny okolní problémy za vlastní [...]“. Volí často povolání, ve kterých je tato přednost vítána, jako u zdravotních sester, lékařek, psychologek, sociálních pracovníků, učitelek a vychovatelek“ [Poněšický 2003:48]. Je také důležité zmínit se o vztahu dívky k otci. I dívka se snaží osamostatnit od matky. Pochopení hledá u otce. Ten má v této době tři důležité funkce: potvrdit její samostatnost (a pomoci i vlastní ženě se ze symbiózy vymanit), její nastávající ženskost (obdiv, který by měl platit i vlastní ženě, aby nedocházelo k destruktivní rivalitě a žárlivosti) a sám se stát symbolem svobody včetně větší možnosti připuštění agrese, s čímž se dívka částečně identifikuje, což napodobuje. V tom smyslu je důležité, aby byl otec v rodině přítomen“ [Poněšický 2003:67]. U chlapce jde o proces o něco složitější. Chlapec se do dvou let také identifikuje s matkou.⁵ Potom ale musí dojít k radikální změně a kluk se musí ztotožnit s otcem. Pro něho tedy dochází k naprosté změně. Poněšický tímto vysvětluje i pozdější chlapecký odpor ke všemu dívčímu. Důkazem o snaze odpoutat chlapce od vztahu k matce mohou být i různé

---

³ Autor se věnuje patologickým dopadům určitého chování rodičů na dítě a rozebírá možné případy reakcí dětí. Žárlivost na sourozence, Oidipův komplex apod.

⁴ Patří sem partnerský vztah, přátelství, vztahy na pracovišti.

⁵ „Podle Freuda procházejí děti během svého osobnostního vývoje několika stádii. Během prvních dvou stádií, (...) se chlapci a dívky svým chováním a vnitřním prožíváním příliš neliší. Děti obou pohlaví soustřeďují své city především na matku. (...) Teprve ve věku čtyř let začíná vývoj dívek a chlapců nabírat výrazně odlišný kurs“ [Renzetti 2003:94].

rituály. O některých hovoří například Bourdieu, když popisuje rituální postupy Kabyľů, které slouží k odstranění, popření, ženské části u muže⁶ [Bourdieu 2000:27].

2.1.2.3 Socializace člověka

Existují také teorie, které popisují vliv společnosti na jedince. V této části se nebudu zabývat rozborem jednotlivých pohledů na gender (strukturální funkcionalismus, feministická sociologie apod. jak o tom píše Renzetti), chci se spíše zabývat sociologickými poznatky, které se týkají socializace. Na úvod do této části použiji citát, který ve zkratce naznačuje nazírání společnosti na muže a ženu. „Okolí nás vnímá jako muže nebo ženu bez ohledu na to, jaké postavení ve společnosti zaujímáme. Mužství nebo ženství považujeme za biologický fakt, se kterým se rodíme. Máme za to, že je to na nás nezávislá realita, o které není třeba diskutovat. Mužství nebo ženství určuje, jaké schopnosti máme a jaké ne. Z toho pro nás plynou povinnosti a očekávání, kterým musíme dostát. Společnost má za to, že jde o věc přirozenou- ani to nemůže být jinak. Snaha postavit se proti tomuto faktu je snahou postavit se přirozenosti. Pohlaví je nepochybné a nezpochybnitelné. (...) Z hlediska sociologie tomu tak není. Sociologie se snaží nepochybné (pohlaví) oddělit od zpochybnitelného (genderu)“ [Fafejta 2004:32].

Vraťme se tedy jen na okamžik na úplný začátek vývoje člověka. Hovoří se o tom, že ovlivňování ze strany okolí probíhá již od úplného dětství. Údajně je dítěti podsouváno, co se od něho očekává už pouhým výběrem oblečení. V dalších letech dojde na hračky, které jsou také genderově odlišné apod. Další aktivitou, co se týká nevědomého ovlivňování směru vývoje dítěte, jsou určité reakce a určité komentáře chování dítěte. Tento proces prostupuje celým životem dítěte a v době jeho vývinu může být tím největším „ovlivňovatelem“. Můžou sem patřit různá oslovování dítěte společně s přívlastky s tím spojenými.⁷ „(...) ustálená spojení a fráze. Těžko řekneme „holka jako buk“ nebo „kluk jako panenka“. Asi bychom tím vyvolali hněv a hrůzu u příbuzných, neboť bychom zpochybnili normálnost jejich dítěte. Těmito rčeními říkáme, že chlapec má být silný a dívka hezká. I když je zřejmé, že tyto charakteristiky nejsou charakteristikami biologickými, ale sociálními. I slabý muž je biologicky mužem a

⁶ Patří sem například ostříhání vlasů chlapce (ženský prvek) apod.

⁷ V jednom výzkumu rodiče po porodu označovali chlapce jako „ velké“ s „ výraznými rysy“ a dívky jako „ malé“, „ krásné“, „miloučké“, „roztomilé“, s jemnými rysy“, ač se na první pohled konkrétní novorozenci nijak nelišili. Rodiče byli při popisu již dopředu ovlivněni pohlavím svého dítěte [Fafejta 2004:30].

málokdo o jeho biologickém mužství pochybuje“ [Fafejta 2004:33]. Lze si také jednoduše představit, jak může výraz typu: „Tohle holčičky neříkají a kluci nepláčou.“ [Valdrová 2006:11] ovlivnit dětské chování a vnímání. (Spojí-li se v hlavě dítěte taková slova, vznikne jednotný vzorec chování.) Connel tento proces nazývá „učení se genderu“⁸ (vlastní překlad), čemuž připisuje význam omezení charakteru individua. Na základě takových podnětů se pak vytváří genderová identita.⁹ V tuto chvíli je nutné zmínit se, že genderová identita je také odvozena od společnosti, kde vzniká. To znamená, že kulturní zvyklosti jednotlivých společností se mohou lišit [Valdrová 2006:7].

Tuto fázi dětského vývoje lze přehledně shrnout za pomoci teorie Ann Oakley. Ann Oakley pojmenovala čtyři procesy socializace.

1. manipulace (oblékání holčiček do růžové)
2. systematické směřování pozornosti dítěte na specifické předměty (hračky)
3. pohlavně podmíněné verbální pojmenování (to holčičky nedělají)
4. podněcování k určitým aktivitám ([vaření K.H.]

Přesuňme se tentokrát do období školní docházky. Samozřejmě se na vytváření identity projevuje jak základní škola, tak také škola střední. Vzhledem k námětu své práce se budu věnovat spíše popisu *střední školy*, protože ta má velký podíl na pozdější rozhodování studenta kam na *vysokou školu* a s jakým zaměřením a může zde také existovat souvislost s budoucím *povoláním*. Na tuto tematiku jsem se blíže zaměřila ve svém výzkumu. Zajímalo mě, jakou zkušenost mají moji respondenti. Jestli se s některým z případů, o kterých se zmíním dále v textu, setkali, jakým způsobem je to ovlivnilo apod.

Jedním z nejdůležitějších faktorů, které ovlivní studentovo nadšení (nebo odpor) pro nějaký předmět, je probírané učivo a jeho zprostředkování. Žák může být ovlivněn například jen tím, je-li vyučující muž, nebo žena. Existují předměty, které vyučují spíše muži (fyzika, informatika) a předměty, které vyučují naopak častěji ženy (společenské vědy) [Valdrová 2006:30]. Dalším demotivačním prvkem může být například předsudek, že ženy se uplatní s výpočetní technikou méně než muži [Valdrová 2006:30]. V neposlední řadě velmi důležitá je komunikace vyučujících se žáky. V tomto případě se znovu objevují genderově stereotypní výroky typu: „Já vím, že jsi kluk a že ti jazyky

---

⁸ V originálu : „learning gender“

⁹ Genderová identita- součást osobní identity- představuje prožívání sebe sama jako ženy nebo muže včetně příslušnosti k daným skupinám. Toto prožívání může být vázáno výhradně na biologické pohlaví (pohlavní identita) nebo na sociální definování sebe sama jako muže či ženy [Valdrová 2006:7].

nejdou, ale...“ nebo „Jako holka informatiku nebudeš potřebovat...“ apod. [Valdrová 2006:32]. Z takovýchto a jim podobných vět leccos uvízne studentovi/studentce v hlavě a může to velmi snadno nasměrovat zájem žáka k určité oblasti vzdělávání.

„Rozdílně jsou posuzovány také výsledky chlapců a dívek. Panuje představa, že dívky jsou ve škole pečlivější, snaživější a hodnější. Pokud se však ve třídě vyskytne dívka, která vyrušuje, je neposedná nebo projeví např. agresivitu, dostává se jí důraznějšího napomenutí a větších trestů, než by se ve stejném případě dostalo chlapci. K chlapcům bývají vyučující v takovém případě tolerantnější, protože zlobení se od nich očekává“ [Nesehnutí 2005:7]. Rozdílné posuzování může opravdu způsobit, že žák/žákyně se nakonec podřídí všeobecnému vnímání, stereotypu. A to i přesto, že „studie neprokázaly vazbu biologického pohlaví na určité talenty a schopnosti“ [Valdrová 2006:24]. K tomuto tématu vztahu pohlaví a vlastností bych ráda mluvila o teorii Sandry Bem, která říká, že existují femininní a maskulinní vlastnosti (sestavila jich 20 od každé kategorie) a jejich poměr už je různý člověk od člověka.¹⁰

[Bettis, Nicolle. *Sandra Ruth Lipsitz Bem*. [online]. Dostupný z WWW: <http://www.webster.edu/~woolfm/sandrabem.html>].

Je také důležité soustředit se i na prostředí školy jako takové. To znamená, že svou roli v ovlivňování studentů může hrát i výzdoba tříd a chodeb.¹¹ Dále je třeba věnovat pozornost investicím např. je - li investováno do počítačů, ale i do jazykových učeben, tak aby nevznikl dojem, že je jedno z toho více důležité než to druhé [Valdrová 2006:31]. V neposlední řadě mohou studenty/studentky ovlivnit i na první neviditelné náznaky obrazy ženství a mužství v učebnicích. Valdrová říká, že v učebnicích schází postavy

---

¹⁰ In 1971 Sandra began looking at gender roles, and as a result created a measurement which she called the Bem Sex Role Inventory (BSRI). In her introduction to the BSRI Sandra states that her instrument allows individuals to be both feminine and masculine, unlike other tests which are restrictive to only one. The BSRI includes twenty feminine characteristics, twenty masculine and twenty neutral. The individual rates themselves as possessing the characteristic on a scale from one to seven, including never or almost never true to always or almost always true. When averaged the median score is 4.5. Anyone above this is seen as possessing feminine or masculine traits. Unlike any other tests the individual may score high on both the feminine and masculine scales because they are scored separately. If this happens they are seen as androgynous, applying appropriate characteristics when necessary. If the individual's scores are below the median of 4.5 on both the feminine and masculine characteristics they are seen as undifferentiated (1977). Along with the belief that masculinity and femininity are separate, Sandra also believed androgynous individuals who possessed both masculine and feminine traits were "truly effective and well functioning" (1990, 33). [Bettis, Nicolle. *Sandra Ruth Lipsitz Bem*. [online]. Dostupný z WWW: <http://www.webster.edu/~woolfm/sandrabem.html>]

¹¹ Sem patří například, jsou-li chodby vyzdobené fotkami sportovních chlapeckých týmů, může to vyvolat dojem, že chlapecké aktivity jsou důležitější. [Valdrová 2006:31]

vzdělaných a úspěšných žen a že tedy dívky postrádají vzory. Některé ani nedoufají, že lze rodina a pracovní život (profese) sloučit¹² [Valdrová 2006:26].

2.2 Pracovní trh a gender

Vliv okolí, rodiny a školy je velmi důležitý při následném výběru vysoké školy a tedy i výběru budoucí profese. Jak jsem se zmínila výše v textu, vlastnosti člověka nemusí souviset s pohlavím. „Existují „maskulinní,, ženy a „femininní“ muži. (...). Existují ženy, které jsou vojačky, a muži, kteří vykonávají práci zdravotní sestry.“¹³ (vlastní překlad) Většina lidí je kombinací maskulinity a femininity v různém poměru [Connel 2002:5]. Tím je myšleno, že nelze striktně rozdělovat profese na mužské a ženské. Pohlaví by nemělo hrát roli při vykonávání povolání. Důležitá je individualita každého člověka, každý je směsicí určitých charakteristik a je třeba zbavit se předsudků. Na tuto myšlenku také narážím ve svém výzkumu v praktické části. V teoretických východiskách uvedu různé pohledy na muže a ženu, které mohou ovlivnit jejich následné posuzování při práci. Tomuto problému se také věnuji ve svém výzkumu, kdy zjišťuji, jestli se někdo z mých respondentů s nějakým z těchto problémů (v konkrétní podobě) setkal.

2.2.1 Teoretická východiska

2.2.1.1 Biologický esencialismus a idea dichotomie

Výše jsem naznačila, že je potřeba zbavit se předsudků. Jedním z příkladů takového stereotypu může být myšlenka, že ženy a muži jsou naprosto odlišní - biologický esencialismus [Valdrová 2006:9]. Tento základ pak může dát vyniknout tzv. ideji dichotomie. To znamená, že vlastnosti mužů a žen jsou protikladné. [Connel 2002:30] „ženství a mužství se vymezuje bipolárně (dichotomicky)“ Například jsou

---

¹² Valdrová ve své knize uvádí výsledky výzkumu, kdy zjistila, že studující ženy nejsou schopny zformulovat své plány, což nakonec vede k tomu, že ničeho nedosáhnou. 80 % z těch, které to dokázaly, pak své plány i uskutečnily. [Valdrová 2006:27]

¹³ V originálu: „ There are masculine women and feminine men (...) there are women who are soldiers and men who are nurses.“

uváděny rozdíly typu: Muži je přisuzována energie a síla a ženě slabost. Nebo také muž - samostatný, žena- závislá, muž- schopnost prosadit se, žena- přizpůsobení a sebezapření. Muž - odduševnělost, žena-citovost [Valdrová 2006: 8]. Výše v textu jsem popsala argumenty proti tomuto přesvědčení, že schopnosti nejsou závislé na pohlaví. „Biologický rozdíl mezi pohlavími, mezi mužským a ženským tělem, a hlavně anatomický rozdíl mezi pohlavními orgány, se tak může jevit jako přirozený důvod sociálního rozlišování mezi rody a zvláště pak rozdělování práce podle pohlaví“ [Bourdieu 2000: 13]. „Biologické rozdíly mezi pohlavími věda nepopírá, avšak nelze pouze jimi vysvětlovat projevy chování“ [Valdrová 2006:19].

Podle tohoto pohledu, byly-li by ženy opakem mužů, mohlo by to znamenat, že je-li nějaká práce určená mužům, tedy padnoucí jim na míru, neměla by již vyhovovat ženám, a naopak, totéž platí i pro muže.

2.2.1.2 Androcentrický pohled a profese

Velký vliv na posuzování žen a mužů ve vztahu k práci má i tzv. androcentrické vnímání¹⁴ světa a to jak pro ženy, tak pro muže. K tomuto tématu se hodně vyjadřuje Bourdieu, ale nejen on považuje tento pohled na společnost za základní předpoklad pro pochopení rozdílných požadavků na muže a ženy. Pro moji výzkumnou část je tento pohled velmi důležitý, proto mu věnuji velkou část z teoretické oblasti. Zjišťuji, jestli se moji respondenti setkali s nějakým projevem androcentrismu. Toto východisko je pro mě důležité, protože se zabývám právě ženami, které mají povolání vykonávaná původně muži.

Se stereotypním pojetím ženské a mužské role je spjatá hierarchizace pohlaví, tedy že „mužské“ je víc než „ženské“ [Valdrová 2006:22]. „Síla maskulinního řádu je zřejmá z faktu, že tento řád nepotřebuje žádné ospravedlňování: androcentrické vidění se vnucuje jako neutrální a nevyžaduje žádné legitimizující diskursy. (...) Sociální řád funguje jako obrovská symbolická mašinérie vedená sklonem ratifikovat mužskou nadvládu, na níž je založena. Svědčí o tom „sexuální dělba práce“, velice striktní rozdělení činností, jejich nástrojů i jejich místního a časového situování podle pohlaví“ [Bourdieu 2000:13]. V této souvislosti existuje zajímavá poznámka, kterou řekl John Stuart Mill, že se nikdy nevyzkoušelo, jaké by to bylo, kdyby ženy diktovaly tempo a mužům by byly vlastnosti přisuzovány [Oates-Indruchová 1998].

Co tedy může takové androcentrické vidění přinést. Renzetti v této souvislosti hovoří o tzv. „mikrodiskriminaci“. „Ta se projevuje jako vydělování, či naopak přehlížení, případně znevažování některých jednotlivců a jejich práce nebo myšlenek pouze na základě určitého připisovaného rysu, například pohlaví“ [Renzetti 2003: 153]. Bourdieu používá pojem „logika dvojího lokte“, kterým popisuje, že dochází k radikální asymetrii v hodnocení mužských a ženských aktivit. Říká, že tatáž aktivita se může jevit jinak, vykonává-li ji muž, či žena. Uvádí příklad, že: „Činnosti jevící se v ženských rukách nedůležité a nepatrné, snadné a nevýznamné, se mohou jevit jako vznešené a obtížné, jestliže je vykonává muž“ [Bourdieu 2000: 56].¹⁵ „Aby žena plně uspěla v určitém postavení, musela by mít nejen všechno, co se v popisu místa [pracovního K.H.] vyžaduje, ale i všechny vlastnosti, s jakými do takového místa většinou vstupuje muž, tj. určitý fyzický zjev, agresivitu, jistotu, „odstup od role“, tzv. přirozenou autoritu, dispozice, na něž byli muži připravováni a tiše v nich cvičeni“ [Bourdieu 2000: 58]. Nicméně žena může splňovat také některé potřebné výše zmíněné požadavky. A to, co nemá, může nahradit jinými svými schopnostmi, které zase chybí muži.¹⁶

Renzetti píše také o vztazích na pracovišti. Popisuje vyloučení žen z tzv. „neformálních sítí“, ale také mluví o tom, jak nahlízejí kolegové na ženy na pracovišti. „Mnohem častěji jsou vylučovány [ženy, K.H.] i z neformálních informačních sítí, které mohou být pro výkon jejich povolání a pracovní postup neméně důležité. (...) Důležitá rozhodnutí se nepřijímají pouze v zasedacích sálech (...)“ [Renzetti 2003: 281]. Dále Renzetti píše o tom, co může být příčinou nepřátelských vztahů na pracovišti. Zmiňuje se o názoru skupiny autorů¹⁷, kteří tvrdí, že „negativní postoje mužů k ženám na pracovišti (...) se zdají být motivovány tím, že muži vnímají ženy jako sociální minoritu. (...) A tak přestože ženy i muži v pozicích atypických pro jejich pohlaví diskriminaci zakoušejí, její formy a důsledky se značně liší právě podle pohlaví“ [Renzetti 2003: 282].

Androcentrický pohled na společnost přináší i určitá negativa pro muže samotné. „Ve struktuře vztahu nadvlády jsou pod tlakem obě strany, tedy i ti, kdo vládou“

---

¹⁴ Androcentrismus- muži jsou nadřazeni ženám [Valdrová 2006]

¹⁵ Bourdieu také poukazuje na problém, jsou-li ženám jejich schopnosti upírány, pak jsou ženy nuceny prosazovat se „zbraněmi slabých“, čímž pak stereotyp jen potvrdí. [Bourdieu 2000]

¹⁶ Connel říká: „ Ženy mohou například do managementu přinést své odlišné rysy (schopnost empatie apod.“) (vlastní překlad, v originálu:“ Women in management and government will bring their distinctive traits (e.g. empathy skills) to these task.“) [Connel 2002:40]. „Navíc jsou ženám vlastní dovednosti, které se velice hodí pro způsob moderního obchodování: inter-personální umění, práce v týmu, komunikativní dovednosti, schopnost vyjednávat stejně jako intrapersonální schopnosti a emocionální přístup“ [Machovcová (a) 2007:7].

¹⁷ Zimmer, Blum, Smith, Franklin, Sweeney, Williams

[Bourdieu 2000:63]. Jinými slovy, muž může být daleko snadněji nařčen ze zženštilosti. Společností je právě skrze androcentrické vidění vnímáno „mužství“ jako něco víc. „Výsada mužství je zároveň i past a platí se za ni neustálými a někdy až nesmyslným napětím a vypětím, k němuž každého muže nutí povinnost projevat se za všech okolností jako muž“ [Bourdieu 2000: 47]. Muži bývají veřejností shazováni, když dělají povolání, které je považováno za ženské [Williams 1995: 8].

Bourdieu považuje za hlavní faktory změny, že mužská nadvláda už se nebere jako něco samozřejmého a že největší změny přinesl masivní nástup žen na střední a vysoké školy. Tyto změny se podle Bourdieho projevily nejen na politickém poli, ale i v tom smyslu, že se některé profese silně zfeminizovaly.¹⁸ „Viditelné změny v podmínkách ve skutečnosti jen maskují, že vzájemné postavení mužů a žen zůstává stejné. Možnosti vzdělání a procento zastoupení obou stran se sice vyrovnaly, ale v obsazení různých odvětví vzdělání, a tedy i v možnostech kariéry, nerovnost trvá dál“ [Bourdieu 2000: 82].

Tento androcentrický pohled s sebou přináší také spoustu dalších nejasností a problémů mezi muži, ženami a povoláním. Patří sem rozlišné platy mužů a žen apod.

2.2.1.3 Androcentrický pohled a finanční příjmy

„Stereotypizace a genderově specifické ohodnocení práce je ve společnosti založeno na zakonzervovaném pojetí dělby práce na „mužskou“ a „ženskou“ a na oddělení soukromé a veřejné sféry“ [Křížková a kol. 2006:18].

„Muži a ženy vždy pracovali, ale typy pracovních možností jim dostupných a odměna, kterou za svoji práci dostávali, tradičně závisela spíše na kulturně předepsaných a utužovaných představách „ženské“ a „mužské“ práce než na jejich talentu“ [Renzetti 2003: 266]. Tento problém odlišného oceňování mužské a ženské práce je také stále velmi aktuálním. „Trh práce je v západních společnostech vymezen monetárním systémem, placené zaměstnání v nich proto představuje hlavní ukazatel sociálního postavení [Křížková a kol. 2006:18]. Průměrný rozdíl v platech za práci stejné nebo podobné kvality mezi muži a ženami je v zemích EU (27 zemí) 15% a v České republice 18% [Machovcová (a) 2007:6]. Ženy pracují ve většině případů v méně placených oborech, jejichž hodnota je dále snižována jejich definováním jako

---

¹⁸ Také uvádí, že tento proces (více žen na školách) je mimo jiné důsledkem zavedení strojů do domácnosti, které šetří čas.

femininních“ [Křížková a kol. 2006:14]. V tomto případě se znovu projevil androgenní pohled na společnost, kde i muž vykonávající tzv. femininní profesi získává více uznání než žena.

„Na rozdíl od žen, muži zjevně těží a mají výhody právě díky tomu, že jsou muži. (...) potom i v těchto zaměstnáních [femininních, K.H.] berou v průměru více peněz než ženy. Také mají výhodu, že jsou pro zaměstnavatele výhodnější, i když mají děti, nemusí na mateřskou. Proto jsou vítáni i v ženských profesích“ [Williams 1995:8]. V této souvislosti existují zajímavé údaje ze soutěže zlatý Amos. Do roku 2006 (kdy soutěž trvala 13 let) získaly za celou dobu ocenění jen 3 ženy. Počet žen ve školství se pohybuje okolo 95% [Valdrová 2006:142]. Tuto skutečnost na trhu práce potvrzují také tzv. „skleněný strop“ a „skleněný výtah“. Tyto pojmy jsou metaforickým vyjádřením pro kariérní postup ženy, respektive muže. Ženy narážejí na tzv. skleněný strop, který: „odkazuje na neviditelné bariéry, které omezují pracovní mobilitu pracovníků směrem nahoru“ [Renzetti 2003: 282]. Muži se vyvezou tzv. skleněným výtahem, což znamená, „že v převážně ženském prostředí muži dělají rychle svou kariéru“ [Valdrová 2006:142]. Příklad skleněného výtahu můžeme pozorovat ve zdravotnictví v podobě primáře. Nicméně, i tak je mužů ve femininních povoláních stále málo. „Nízký výskyt mužů v oborech, kde převládají ženy, nesouvisí ani tak s diskriminací mužů, jako spíše s jejich neochotou věnovat se kariéře v oblastech s nižší prestiží a nižším platovým ohodnocením, než v oborech, kde převládají muži. Již dříve jsme poukázali na fakt, že pracovní činnosti a oblasti zájmu tradičně považované za ženské jsou v naší společnosti systematicky znevažovány“ [Renzetti 2003: 153].

Další věcí, na kterou bychom v těchto souvislostech neměli zapomenout, jsou subjektivní pocity zaměstnanců. „Stává se, že na pracovišti vykonávají ženy podřadnější práce než stejně kvalifikovaní mužští kolegové. Snadněji akceptují nižší platy a dokonce i při vstupních pohovorech do firmy žádají menší plat, než by na jejich místě požadoval muž“ [Valdrová 2006:137]. V jednom z výzkumů bylo zjištěno, že subjektivní pocity diskriminace pociťuje 30% mužů a 40% žen. U mužů se ale jednalo o diskriminaci kvůli věku, zatímco u žen to bylo kvůli pohlaví. [Machovcová (a) 2007:12]¹⁹

---

¹⁹ Výzkum Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti (N = 5510, reprezentativní kvótní výběr, respondenti ve věku 25-54 let), Sociologický ústav AV ČR, 2005

2.2.1.4 Muži, ženy a zakládání rodiny

Co se týče založení rodiny, je to jeden z velkých problémů právě při řešení postavení mužů a žen. Rozebrat toto téma do detailů není v této práci zcela možné. Nastíním tedy jen ty základní okolnosti, které se objevují v souvislosti mezi profesí a rodinou (z hlediska genderu). U většiny žen dochází po skončení studia na vysoké škole k rozhodování co dál. Tento proces mají v této době těžší v tom smyslu, že musí promyslet, jestli dají přednost rodině nebo kariéře. „Požadavek, aby žena zajistila péči o domácnost a děti, neboť muž přece musí vydělávat, se promítá do celého profesního života žen“ [Valdrová 2006:73]. „Ženy samy nezdědka podléhají názoru, že primární sférou seberealizace žen je rodina a domácnost. Ta se odráží na sebepodceňování v práci a nižší ochotě věnovat se profesní kariéře“ [Valdrová 2006:137]. Při výzkumu bylo zjištěno, že 14,5 % Češek si myslí, že péče o děti na plný úvazek má negativní dopad na pozdější kariéru. Nutno dodat, že v porovnání s ostatními evropskými zeměmi vnímají Češky tuto situaci relativně *dobře*. Například v Rakousku tento názor vyslovilo 36,1%, v Německu 33% a ve Velké Británii 30,8% žen²⁰ [Machovcová 2007:21]. Ano, žena, když na nějaký čas opustí pracovní trh, přichází o možnost získat zkušenosti a tedy dál rozvíjet svoji kariéru. V tomto případě je také důležité podívat se na problém ze strany zaměstnavatele. Dívá se na ženu jako na potenciální matku? Podle výzkumu Reskin a Hartmanna (1986) zaměstnavatel častěji upřednostní muže před ženou, bude-li se rozhodovat mezi dvěma mladými uchazeči, protože se domnívá, že mladé ženy odejdou po narození dětí [Renzetti 2003:312]. Jakákoli investice do jejich vzdělání přijde nazmar.

„Změny ve vnímání priorit a hodnot ve vztahu k rodinnému a pracovnímu životu ze strany žen měly za následek vysoký pokles počtu narozených dětí a reálné snížení velikosti rodiny“ [Machovcová 2007(b):49].

---

²⁰ Potvrzena hypotéza, že ženy žijící mimo manželský svazek vnímají negativněji. [Machovcová (a) 2007:22]

3 Empirická část – přípravná fáze

3.1 Cíl výzkumu, výzkumné otázky

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je popsat situaci týkající se žen v tradičně mužských profesích (architektka, právnička, lékařka) při studiu, dále také při výběru a výkonu povolání v České republice v současné době. Cílem je také popsat muže ve feminizované profesi (učitel). Záměrem je zjistit, jestli dochází, či již nedochází k zvýhodňování jednoho, nebo druhého pohlaví, případně v jakých situacích.

Dílčí výzkumné otázky

Dílčí výzkumné otázky, které jsem si položila, se opírají o teoretickou část mé práce.

1. Jaký vliv mají vrozené vlastnosti a získané schopnosti na člověka? (Liší se ženy a muži v rámci profesí?)
2. Jak člověka ovlivňuje střední škola a učitelé při výběru vysoké školy? (Existují genderově rozlišné výroky, přístupy apod.?)
3. Jaký vliv má rodina a okolí (přátelé, partneři...)? (Vnímají rozdíl mezi mužskými a ženskými profesemi?)
4. Jak člověka formuje vysoká škola a tamní učitelé? (Existuje odlišný přístup ke studentům či studentkám?)
5. Co následovalo po škole?
6. Úvahy o založení rodiny?
7. Výkon povolání. Jaké jsou vztahy s kolegy?
8. Jaký je vztah dotázaných k ostatním profesím?
9. Výkon povolání. Setkali se někdy moji respondenti/respondentky s diskriminací?

3.2 Volba metody výzkumu a sběru dat

Pro svůj výzkum jsem si zvolila kvalitativní metodu. Chtěla jsem se do problému dostat hlouběji, než umožňuje kvantitativní výzkum. Zajímaly mě konkrétní situace, názory a zkušenosti respondentů a respondentek, se kterými se setkali během svého života.

„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů“ [Strauss, Corbinová 1999:10].

Pro sběr dat jsem tedy zvolila metodu rozhovorů. Používala jsem polostrukturované dotazníky. Dotazník měl tedy jen určitý rámec otázek (vycházel z dílčích výzkumných otázek), podle nichž pak dostal rozhovor svůj směr. (Otázky jsem přizpůsobovala podle vyprávění respondenta/respondentky - měnila jsem pořadí, některé otázky jsem vynechala úplně apod.) Otázky jsem pokládala takové, aby se respondent/respondentka mohl/a o problému rozmluvit a aby nerozeznal/a, že mířím na rozdíly mezi muži a ženami, a neovlivnil/a tím své odpovědi. Jen poslední otázka byla kladena přímo a ptala se, jestli se respondent setkal s diskriminací.

3.3 Kritéria výběru případů

Ke svému výzkumu jsem si vybírala takové profese, které byly dříve tradičně vykonávány muži. Chtěla jsem zjistit, jestli tento fakt má nějaký vliv na ženy, které tuto profesi vykonávají dnes, kdy se počty mužů a žen v těchto profesích vyrovnávají. Jak se na ně okolí dívá, jestli přístup k nim je stejný jako k jejich mužským kolegům. Také se u obou pohlaví zaměřím na vlastnosti, schopnosti, oblíbené předměty ve škole apod. Vybrala jsem takové profese, u nichž mohou být ženy ovlivněny právě stereotypy, které okolo mužů a žen vznikají. Zmínila jsem se o nich výše, v teoretické části, tzn. předsudky vzhledem k vrozeným schopnostem, či také žena jako matka. Zkoumána byla tato zaměstnání:

- **Architekt, architektka.** („Prostorové vnímání mají ženy horší apod.“)

- **Právník, právnička.** („Ženy nemají logické myšlení, nejsou tak agresivní apod.“).
- **Lékař, lékařka.** „Pracovní nasazení žen nemůže být nikdy srovnatelné s nasazením mužů, (...) „Ženy neslouží kvůli rodině třeba tolik služeb“).²¹
- **Učitel, učitelka.** V dnešní době patří mezi feminizované obory i střední stupeň školství. V tomto případě se zabývám téměř opačnou otázkou - jak je v tomto oboru nahlíženo na muže.

Výzkum se uskutečnil v Praze a ve Středočeském kraji. Jedním z kritérií byl věk respondentů a respondentek – museli spadat do věkové kategorie 30- 40 let. Chtěla jsem, aby respondenti a respondentky měli již zkušenost v praxi, ale také aby nepracovali v oboru příliš dlouho.

Po provedení výběru jsem zkoumala celkem 8 respondentů a respondentek ve výše zmíněných skupinách skupinách:

- 4 respondentky ženy- architektka, právnička, lékařka, učitelka
- 4 respondenti muži- architekt, právník, lékař, učitel

3.4 Průběh sběru dat

Respondenty/respondentky jsem předem s tématem neseznamovala z důvodu, aby nedošlo k ovlivnění výpovědí. Respondentům/respondentkám bylo slíbeno, že výzkum bude anonymní. Chtěla jsem tak dosáhnout větší upřímnosti respondentů/respondentek a tedy i větší výpovědní hodnoty. U rozhovorů jsou tedy uvedena pouze fiktivní křestní jména. Na základě předem připraveného scénáře jsem s nimi provedla rozhovor. Respondenti a respondentky byli informováni o použití dat pro účely bakalářské práce. Respondenti a respondentky souhlasili s použitím diktafonu pro zaznamenání rozhovoru. Celkem jsem uskutečnila osm rozhovorů v období 30.3. - 7. 5. 2009 a délka každého se pohybovala mezi 20 – 30 minutami.

---

²¹ Výrok Milana Kubka, prezidenta České lékařské komory.

Seznam respondentů a základní údaje:

- Architektka: Marta, 32 let, vlastní ateliér
- Architekt: Lukáš, 34 let, vlastní ateliér
- Právnička: Karolína 32 let, zaměstnanec v advokátní kanceláři
- Právník: Radim 35 let, vlastní kancelář
- Lékařka: Sára, 40 let, vlastní ordinace
- Lékař: Zbyněk, 40 let, zaměstnanec v nemocnici
- Učitelka: Monika, 40 let, gymnázium
- Učitel: Viktor, 31 let gymnázium

4 Empirická část – vlastní analýza

4.1 Výsledky

Po dokončení všech potřebných rozhovorů jsem provedla analýzu. Empirickou část jsem nechtěla vytvořit pouze jako převyprávění rozhovorů, ale snažila jsem se nalézt a přehledně uspořádat určité podobnosti, nebo naopak rozdílnosti v odpovědích respondentů/respondentek, případně učinit nějaký závěr.

1. *Jaký vliv mají vrozené vlastnosti a získané schopnosti na člověka? (Liší se ženy a muži v rámci profese)*

Ptala jsem se respondentů/respondentek na jejich záliby, na jejich oblíbené a neoblíbené předměty, proč tomu tak bylo apod. Zjistila jsem, že v případě mých respondentů/respondentek se ukázala větší podobnost mezi jednotlivými profesemi, než mezi muži a ženami. Jinými slovy, více podobní si byli například architekt s architektkou, než architekt s učitelem, či lékařem. To znamená, že v případě mých respondentů/respondentek hraje větší roli to, s jakými vlohami se člověk narodí a jaké schopnosti během života získá než to, o jaké pohlaví se jedná.

Lukáš (architekt): „*Já jsem měl rád ty technický předměty, neměl jsem rád ty humanitní.*“

Marta (architektka): „*Mně šly technický věci a co se dalo logicky odvodit, takže matika, fyzika... a co byla hrůza a děs, to byl dějepis vždycky.*“

Radim (právník): „*Měl jsem rád hlavně dějepis a češtinu.(...) Chtěl jsem vyloučit matiku při výběru vysoké školy.*“

Karolína (právníčka): „*Já jsem měla ráda dějepis, historii.*“

Zbyněk (lékař): „*Oblíbený předměty...tak to byl přírodopis (...) Matiku, fyziku jsem neměl rád a taky chemii jsem nemusel.*“

Sára (lékařka): „*Neměla jsem vyhraněný zájmy, líbila se mi biologie. Neměla jsem ráda chemii a zeměpis.*“

Viktor (učitel): „*Oblíbený předměty? Určitě ty dva, který jsem si vybral na studium dál, biologie a zeměpis. (...)Neoblíbený...to byla výtvarná výchova a jestli jsem s něčím válčil, tak to byla matika.*“

Monika (učitelka): „*Oblíbené asi jazyky, neoblíbené...asi matika.*“

	Oblíbené předměty	Neoblíbené předměty
Lukáš (architekt)	technické předměty	Humanitní předměty
Marta (architektka)	technické věci	Dějepis
Radim (právník)	dějepis	Matika
Karolína (právníčka)	dějepis	-
Zbyněk (lékař)	přírodopis, zeměpis	Matika, chemie
Sára (lékařka)	biologie	Chemie
Viktor (učitel)	biologie, zeměpis	Matika
Monika (učitelka)	jazyky	Matika

Tabulka č. 1- Oblíbené a neoblíbené předměty

Můžeme se tedy v tomto případě přiklonit k teorii, že člověk je souborem mužských a ženských vlastností a jejich poměr je různý. Samozřejmě jsem se v tuto chvíli zaměřila jen na úzký okruh člověka (vlastnosti, schopnosti), rozdíl muže a ženy může existovat i jinde. Tento výsledek mě přinutil k zamyšlení, do jaké míry tedy opravdu existují rozdíly mezi muži a ženami a jestli vůbec existují. Proto jsem velkou část své teoretické části věnovala právě pohledu biologie na muže a ženu. Dílčím závěrem je, že co se týče mých respondentů/respondetek, existují vrozené rozdíly mezi muži a ženami, ale nemusí být jen dichotomicky rozlišené. V případě mých respondentů/respondetek je vidět, že ne všichni muži musí být nadaní na technické předměty- matematiku apod. a **nedá se tedy říct, že by se na mých respondentech/respondentkách ukázalo, že by muži byli méně šikovní v humanitních a ženy v technicky zaměřených profesích.**

2. Jak člověka ovlivňuje střední škola a učitelé při výběru vysoké školy? (Existují genderově rozlišné výroky, přístupy apod.?)

V teoretické části jsem také věnovala velký prostor právě střední škole a jejímu vlivu na člověka při výběru povolání. Tato část byla rozdělena ještě do dalších podčástí podle toho, co všechno může být tím ovlivňujícím faktorem. Jedním z nich byl i učitel a jeho zprostředkování učiva. (Vliv učitele na studenta/studentku v příloze). V teoretické

části se zmiňují o výrocích učitelů, které mohou být zaměřeny proti chlapcům či proti dívkám. Tato prohlášení pak mohou nasměrovat studenta/studentku jiným směrem, než by si sám/sama představoval/a. V případě mých respondentů/respondentek se žádné takové genderové rozlišení neprokázalo. Respondenti o žádné podobné zkušenosti nemluvili. Tento výsledek tedy může do určité míry zpochybnit výroky uváděné Valdrouvou v teoretické části-socializace člověka.²² V konkrétním případě mých respondentek tedy **studentky nejsou zrazovány od mužských profesí.**

3. *Jaký vliv má rodina a okolí (přátelé, partneři...)?(Vnímají rozdíl mezi mužskými a ženskými profesemi?)*

V případě této otázky přátelé, partneři a partnerky nehráli důležitou roli.

Co se rodiny týče, respondentky byly ve většině případů podporovány, tedy neslyšely ze stran rodičů ani přátel nic ve smyslu: „Proč se hlásíš na tuhle školu, vždyť to není pro holky“ apod.

Sára (lékařka): „*S vysokou školou se u nás doma počítalo, protože tatínek byl vysokoškolák, maminka byla vysokoškolačka. Tak nějak se s tím počítalo. Vysoká škola, byla tak nějak normálně braná.*“

Marta (architektka): „*Naším se to líbilo.(...) Nám gymplákům dělaly problém pozemky..., já kdybych s tátou jako dítě něco nebudovala, tak bych vůbec netušila.*“

Karolína (právnička): „*Moje maminka říkala, že všechno jen ne práva, ale bylo to z důvodu, že měla pocit, že to kazí charakter. Ale to byla spíš sraná. Ale podporovala mě vždycky. Když jsem řekla, že chci. Rozhodně to neodsuzovala. A otec? Tam nevím, ten se nikdy nevyjádřil, asi je mu to jedno, bych řekla.*“

Monika (učitelka): „*Moje rodina byla jenom maminka, v 15 jsem přišla o tátu. Maminka to chtěla, abych studovala, ta mi nebránila. A byla jsem na gymplu, tak to nějak vyplynulo.*“

Na případě Marty (architektky) lze vidět, že přístup k dítěti může mít svůj vliv.

Dívce, která pomáhá na stavbě, pak nebyl tento obor cizí.

U mužů se rodina reagovala také spíše kladně. V případě Lukáše (architekta) neutrálně.

---

²² V neposlední řadě velmi důležitá je komunikace vyučujících se žáky. V tomto případě se znovu objevují genderově stereotypní výroky typu: „ Já vím, že jsi kluk a že ti jazyky nejdou, ale...“ nebo „ Jako holka informatiku nebudeš potřebovat...“ apod. [Valdrouvá 2006:32].

Lukáš (architekt): „Mně vždycky přišlo, že se naši nezajímají o to, co dělám“.

Radim (právník): „Všichni mě podporovali v tomhleto.“

Problémy neměl ani Viktor (učitel). Rodina ho podporovala a fakt, že vstupuje do feminizovaného oboru, nehrál pro rodiče roli.

Viktor (učitel): „Já myslím, že rodiče mi samozřejmě fandili. Výběr schvalovali, do rozhodování mi nemluvili, ale fandili, no.“

Celkově ale tedy můžeme říci, že co se mých respondentek týče, rodina nehrála v ovlivňování důležitou roli a **rodiče nerozlišovali povolání na mužská a ženská**. (Znovu se tedy dá polemizovat s výroky uvedenými v teoretické části). Jednou z možností, proč tomu tak je, může být, že **generace rodičů již měla určitý pohled na rovnoprávnost žen a nevnímala rozdíly mezi ženskými a mužskými profesemi**.

4. Jak člověka formuje vysoká škola a tamní učitelé?(existuje různý přístup vyučujících ke studentům či studentkám?)

U této otázky se ukázalo, že vysoká škola nedělala rozdíly mezi studujícími dívkami a chlapci. Zajímalo mě, jestli přece jen neměli učitelé různé nároky na muže nebo ženy. Například mě napadala hypotéza, jestli ženy nemusely u zkoušky prokázat více znalostí, aby dokázaly svoji schopnost profesi vykonávat apod.

Ženy respondentky vypověděly, že se nesetkaly se záporným přístupem učitelů k nim. Že chování vůči nim jako ženám bylo stejné jako k mužům, nepociťovaly rozdíl, nepřišly si diskriminovány. Dá se tedy říci, že ani vysokoškolští profesori neviděli nic špatného na ženě studující tradičně „mužský“ obor. Tentýž dojem uvedl i Viktor (učitel).

Marta (architektka): Na veřejce jsem nesouhlasila s některými profesory. Některý mě neměli rádi, některý jo. S jedním profesorem jsem si nasedla, ale myslím, že to nebylo to, že bych byla ženská. Že by mě nechtěl na té škole jako architektku. To určitě ne, neměl rád víc lidí.“

Sára (lékařka): „Na medicíně to bylo různé. Měla jsem ráda jednoho profesora. Byl takovej lidskej. Chápal, že člověk nemá vždycky jenom starost o školu. (...) Studovalo nás hodně holek, bylo nás dost, tam nikdo nedělal rozdíly. Někdo přednášel, někdo jiné zkoušel, do poslední chvíle jste nevěděla, ke komu budete. Jestli chlap, nebo žena. Nikdo nám nedával najevo, že sem nepatříme. Ne, to bych neřekla.“

Také se ukázalo, že na vysoké škole nehraje roli, je-li vyučující muž, nebo žena. Respondenti uváděli, že respekt opravdu závisel na osobnosti člověka a rozdíly mezi pohlavím se v chování a přístupu ke studentům nedaly vyzorovat.

Lukáš (architekt): „*najít si na vejšce tu správnou osobnost je to nejdůležitější. Všechny ty kredity, zápočty jsou vedlejší. (...) Na tý vejšce už to bylo v celku rovnocenný. Tuhletu profesi dělali víc mužský, ale když tam byly ženy, tak měly stejnej respekt jako ty mužský. A pro mě měly úplně stejnej respekt.*“

Celkově se dá říci, že **na vysokých školách, at' už se jedná o profese tradičně vykonávané muži, či o zfeminizované profese, moji respondenti a respondentky nenaráželi ani na komplikace ani na výhody kvůli svému pohlaví.**

5. *Co následovalo po škole?*

V této otázce jsem se chtěla hlavně zaměřit, jestli se liší nějak uvažování žen a mužů v tom, co budou dělat dále po vystudování školy. Také jsem chtěla zjistit, s jakými problémy se respondenti a respondentky museli potýkat při přijímacích řízeních a jestli například právě pohlaví hrálo roli. Na tuto otázku jsem konkrétní odpověď nedostala, protože většina mých respondentů začala pracovat sama na sebe, či někteří byli jen jedinými uchazeči o práci. I z této skutečnosti mohou vyvodit závěr, že **respondentky se nesetkaly pravděpodobně s žádnými předsudky vůči ženám v mužských povoláních.** K profesi jim byl umožněn stejný přístup, jako by měl na jejich pozici muž. (Stejně tak jako muž (učitel) ve zfeminizovaném oboru).

Marta (architektka): „*Já jsem začala při tý škole pracovat, v oboru našťestí. Neměla jsem žádněj ostrej přechod. Ted' mám vlastní firmu a jsem na vlastní noze.*“

Tazatel: „*Jak probíhal pohovor do té první firmy, o které jste se zmínila?*“
„*(...)kamarád odjížděl na prázdniny a potřeboval záskok, tak mě poprosil. Ve firmě s tím neměli problém a nakonec jsem tam zůstala i já.*“

Karolína (právnička): „*věděla jsem, že chci pracovat sama na sebe. (...) Šla jsem dělat koncipienta, tam jsem byla vlastně půl roku v tý první advokátní kanceláři. To byla taková, jak bych to řekla, fabrika. Tam pracovalo sto lidí, tak si to umíte představit. To bylo náročný, tam byl nastavenej systém, že tam budete od rána od devíti, třeba kolegyně tam byla do dvanácti v noci. To na mě nebylo. I když musím říct, že jsem měla úžasnýho*

*šéfa...fakt jsem kápala na úžasný lidi. Ale já to nezvládala. Pak jsem s ním o tom mluvila, že jsem nezvládala soukromej život a i **by to možná šlo nějak udělat, mi řek, ale to už jsem měla domluvený, že půjdu jinam. Ted' jsem v takové malé advokátní kanceláři.***

Sára (lékařka): „, Po škole jsem si vybrala obor, v kterym pracuju do ted'. Chtěla jsem pracovat hlavně v ambulanci medicíně. Napřed úplně jsem chtěla pracovat v nemocnici, ale tam je to takový, tam je to takový hodně anonymní. Zaštiťuje to primář a všechn úspěch padá na celý oddělení. To mi nepřijde tak atraktivní. Chtěla jsem vidět svoje výsledky. Když něco zaléčim a pacient přijde ke mně na kontrolu. A vidim, že když je to zlepšený, tak je to můj úspěch. Takže potom jsem chtěla pracovat v ambulanci“. Tazatel: „Vzpomenete si, jak probíhal pohovor do té nemocnice? „Pohovor spočíval v tom, že jsem se přihlásila, přišla jsem tam, zeptali se mě, kde chci pracovat, řekla jsem, co by se mi líbilo. **Řekli, že tam je místo, že jen musim říct rychle, jestli to chci.** Já jsem nevěděla, jestli to tak úplně chci, ale řekla jsem, že jo.“

Monika (učitelka): „, Šla jsem se zeptat do jedny školy,(...) zeptala jsem se, jestli mají volný místo na jazykáře a pani ředitelka mi řekla, že jo. Vzala mě.“ Tazatel: „Musela jste splňovat nějaký pohovor?“ „Pohovor sestával z toho, že jsem vlezla do ředitelny a zeptala se. Chtěla jsem na půl úvazku, pani ředitelce to taky vyhovovalo, tak jsem začla učit.“

Viktor (učitel): „,Já jsem během čtvrtáku, pátáku částečně pracoval při škole. Na jednom pražským gymplu. Byl to první soukromej gympl v Praze. Bylo to zajímavý. Šli jsem tam tři spolužáci z vejšky na zkušenou. A pak sem na gympl to jsem neměl problém, jsem tu vyrůstal. A potřebovali učitele.“

6. *Úvahy o založení rodiny?*

Další otázka zjišťovala, jak respondenti a respondentky přemýšleli o založení rodiny.

Nejčastějšími odpověďmi bylo, že *nebyl a není čas* nebo v případě, že respondenti a respondentky řešili dilema kariéra x rodina, jednoduše *chtěli nejdříve pracovat* a rodinu zakládat až později.

Například:

Marta (architektka): „,na to pořád **nezbýval čas.** Tady to bylo pořád, že se musí ještě tohle, ještě tohle...*Nejdřív práce, no.*“

Karolína (právnička): „*Já jsem s tím spokojená, že jsme dva, že nemáme děti...a vždycky jsem si říkala, že až později. Asi až po advokátních zkouškách...nějak to nehrotíme.*“

Faktem je, že tato vybraná povolání patří mezi taková, která musí vykonávat do jisté míry ambiciózní lidé. Jsou to profese časově náročné, a tedy pravděpodobně založení rodiny musí počkat, jak se ukázalo z odpovědí mých respondentek. Na tento problém jsem také narazila v teoretické části.

Podle výzkumu Reskin a Hartmanna (1986) zaměstnavatel častěji upřednostní muže před ženou, bude-li se rozhodovat mezi dvěma mladými uchazeči, protože se domnívá, že mladé ženy odejdou po narození dětí [Renzetti 2003:312]. To je dnes hlavním důvodem, proč ženy odkládají děti na pozdější dobu. V současné době se stále více žen uchyluje k upřednostňování profesního života. U mých respondentek se ukázalo, že **dávaly přednost profesní kariéře před zakládáním rodiny. O vlivu zaměstnavatele a případném upřednostnění muže nemluvila žádná** z mých respondentek.

Rodinu nechtěl zakládat ani nikdo z mých respondentů. Jedním z důvodů může být seberealizace, zájmy a také kariéra. Dalším důvodem se ukázala být i možnost, že partnerka ještě nechtěla, a tak došlo k dohodě páru, že počkají.

Lukáš (architekt): „*Určitě jsem na to nespíchal. Ta hranice na zakládání rodiny se posouvá, ještě potřebujem ten čas, já nevím na nějaký to další studium, na nějakou tu seberealizaci na poznání vlastních zájmů...věděl jsem, že to nechci. Věděl jsem, že to přijde... ten čas na to.*“

Viktor (učitel): „*Asi jsem neuvažoval, asi ne. Nějak jsem s partnerkou věděl, že chceme po vysoký škole se někam podívat a ona ještě studovala doktorandský studium další tři roky, pak dostala dobrou práci...takže asi ty úvahy přišly až teďka, tak po tý třicítce.*“

Z rozhovorů tedy vyplynulo, že o rodině neuvažoval nikdo z mých respondentů.²³

---

²³ Jen jedna, Monika (učitelka), otěhotněla, ale neplánovaně, již při studiu na vysoké škole. Rodinu ale také zakládat ještě nechtěla.

7. *Výkon povolání. Jaké jsou vztahy s kolegy?*

V této otázce jsem chtěla zjistit, jaké panují poměry na pracovišti. Jestli tady dochází k zvýhodňování žen či mužů, jestli se mezi nimi objevuje rivalita apod. Jestli dochází k vyloučení z „neformálních informačních sítí“, o kterých se zmiňuji v teoretické části.

V tomto případě se odpovědi respondentů/respondentek dost lišily. Někteří jsou ti, co zaměstnávají, jiní pracují sami, jiní mají okolo sebe celý sbor jiných lidí s různými povahami.

Lukáš (architekt): „*Já se snažím vybírat lidi, s kterými si rozumíme, co máme podobný názory na věci...Chci, aby ta práce mohla být příjemná pro všechny. Výběrem tedy chci dosáhnout toho, aby tady byli lidi, co maj stejný hodnoty...(...)Teď tu máme blbej poměr mužů a žen. 5:2. Ale byly i doby, kdy tu bylo víc žen.*“

Karolína (právníčka): „*Problém byl v tom, že mám asi pět nadřízených a já jsem jedna podřízená. (...)Když někoho něco rozčilí, tak na koho to budete filtrovat?ne na ty, co jsou mezi váma...ale vždycky se to jednodušejc filtruje na ty dole. (...)Nebyl v tom ale rozdíl mezi muži a ženami. To si myslím, že ne. To bych neřekla.*

Zbyněk (lékař): „*Vztahy bezvadný. Tady, si myslím, nepoznal jsem tady kolegu nebo kolegyni, kdo by se drali přes nás dopředu. Nikdo nemá ostrý lokte...Myslím, že ta rivalita tu není taková jako třeba ve větších špitálech.*“

Sára (lékařka): „*Pokud si vzpomínám tak v nemocnici jsme všichni vycházeli, řekla bych, velmi dobře. Nadřízení, podřízení, muži ženy, velmi dobrý.*“

Z těchto případů vyplývá, že **se moji respondenti a respondentky nesetkali se znevýhodněním kvůli svému pohlaví**. Muži se nedívají na ženy jako na něco horšího, či méněcenného. Můžeme tedy i v tomto případě polemizovat s Renzetti v teoretické části²⁴.

Trochu jiné byly výpovědi učitelů. Oba dva se ale ve svém hodnocení do jisté míry shodli.

Viktor (učitel): „*Na gymplu, kde jsem učil předtím, bylo v kolektivu víc mužů než žen. To bylo fajn. Tazatel: Myslíte, že je to lepší? Viktor: „*Asi je dobrý mít ty síly tak nějak**

---

²⁴ (...) A tak přestože ženy i muži v pozicích atypických pro jejich pohlaví diskriminaci zakoušejí, její formy a důsledky se značně liší právě podle pohlaví“ [Renzetti 2003: 282].

vyrovnány. Tam byly dvě třetiny mužských a třetina ženských. S těma chlapama je to tak na rovinu. Lepší to není. Asi nejlepší je na půl. "(...) Mezi kolegy teď? To je zajímavá otázka. Ty vztahy jsou jiné. Je tam výraznější procento žen. Vztahy jsou fajn, lidi jsou poctivý.(...) Je to specifický soužití.

Monika (učitelka): „Já dokonce vztahy můžu porovnat, protože učím jak na gymplu, tak na průmce. A teď, když se musím rozhodovat, jdu na průmku. Teď už je pro mě asi důležitější, že vim, že se na někoho můžu spolehnout, že mě nikdo nepodrazí. (...). Velkou roli hraje to, že jsou tam chlapi. A to i přesto, že jde tam o daleko problémovější študáky, tak tím, že jsou tam chlapi, tak maj prostě respekt. Kdyby to byly ženský, tam by asi ani ženský nevydržely, nějaký křehotinky z gymplu.“

Tyto rozhovory jasně naznačují, jak moc by školství, a to hlavně gymnáziím, prospěl větší zájem mužů o tuto profesi. Oba moji respondenti, muž i žena, dávají přednost mužskému kolektivu před ženským.

Moje respondentka Monika (učitelka) učí na gymnáziu a zároveň na střední průmyslové škole. Tady se tedy situace obrací, muži v tomto typu středních škol tvoří většinu vyučujících, což respondentka považuje za pozitivní nejen pro studenty, ale i pro sebe. Přestože také učí na gymnáziu a zvládá i studenty na průmyslové škole, zobecnila učitelky na „křehotinky z gymplu“, čímž do jisté míry popřela i své schopnosti.

Co se diskriminace týče, ta se neprojevila ani v případě učitelského kolektivu a to ani vzhledem k muži jako k minoritě. U ženy se neprojevila ani v případě, kdy ženy tvořily většinu kolektivu ani naopak.

8. Jaký je vztah dotázaných k ostatním profesím?

V této otázce jsem se ptala respondentů a respondentek, jestli by si vybrali muže, či ženu, kdyby potřebovali služby určité profese, či jestli by to pro jejich výběr nebylo rozhodující. Ptala jsem se na stejná povolání, jako byli respondenti a respondentky.

	Architektura Muž x žena	Právo Muž x žena	Lékařství Muž x žena	Učitelství Muž x žena
Architekt	Je to jedno	Je to jedno	Je to jedno	Je to jedno
Architektka	Je to jedno	Je to jedno	Je to jedno	Je to jedno
Právnik	Muž	Muž	Je to jedno	Muž
Právníčka	Je to jedno	Je to jedno	Je to jedno	Je to jedno
Lékař	Je to jedno	Žena	Je to jedno	Je to jedno
Lékařka	Muž	Muž	Je to jedno	Je to jedno
Učitel	Je to jedno	Je to jedno	Je to jedno	Muž
Učitelka	Muž	Žena	Je to jedno	Muž

Tabulka č. 2- Výběr muže a ženy ve výkonu povolání

Z tabulky vidíme, že většinu odpovědí tvořila odpověď, že by respondenti a respondentky spíše nerozlišovali, za kým by šli v případě potřeby určité profese. Nicméně stále by někteří z mých respondentů a respondentek upřednostnili v některých případech muže. K mužům při výkonu profesí se nejvíce přikláněl Radim (právnik).

Radim (právnik): „*architekt- radši muže, mám to spojeno s tím, že chlap má větší takovou technickou představitost. Právnik- asi taky spíš muže. Většina mých kolegů, známejch má větší a lepší znalosti než kamarádek. Nevim, čím to je, jestli se víc učili. Ale spíš si myslím, že je to tím, že maj lepší smysl pro takovou tu právní logiku...ale není to samozřejmost. Určitě jsou super hrozně úspěšných a dobrejch právníček, ale je jich tak 5, 10 % mezi chlapama. Výrazná převaha chlapů. Učitel- tady určitě muž. Myslím, že je školství totálně přefeminizovaný. Myslím, že chlap, si myslím, že spíš neklesne k mechanickému biflování těch dětí (...) bude mít větší respekt a víc jim předá.*“

Ale muže uvedly také dvakrát ze čtyř možností Sára (lékařka) a Monika (učitelka).

Sára (lékařka): „*architekt - nakreslení je jenom část. Pak je potřeba zařídit ty papíry okolo, stavební povolení a tam je, si myslím, lepší chlap. Žena na to nemá tu moc. právník- já ve svém okolí...když někdy někoho někdo chválil, tak bych za ním šla a byli to vždycky muži. Co byli chválení.*“

Monika (učitelka): „*architekt- muž, jednoznačně. Myslím si, že maj větší fantazii a větší zapálenost. Učitel- Tam by to byl chlap. Ve školství je málo chlapů. Tady na gymplu*

jednoznačně málo a to chybí. Ty studáci to potřebujou, ty chlapy. Je dneska spousta rodin, který nemaj ty táty. Je potřeba aby aspoň ve škole měli vzor. Tam by to chtělo, nó, ve školství víc chlapů.“

Profese, kde by moji respondenti a respondentky vyhledávali muže, jsou **architektura a učitelství**. Nutno samozřejmě zmínit, že i zde ale **převládala možnost, že by to bylo respondentům spíše jedno, za kým by šli**. Zajímavé také je, že u lékařů ani jeden z respondentů a respondentek neviděl rozdíl, je-li profese vykonávána mužem, či ženou. Odpověď, že by šli spíš za ženou, se objevila jen v případě právničky.

Zbyněk (lékař): „Právnička- u toho právníka, tak jsem vyloženě chtěl ženu, protože se já jsem chtěl, tak jsem si říkal, že by žena mohla mít větší pochopení.“

Monika (učitelka): „Právnička- žena spíš. Zase ta empatie, ale tam je důležitá výřečnost a tvrdost. I chlapi můžou být...ale ty chlapi jsou tak zapálení, že ztrácej kontakt s realitou, s tím člověkem...že to není jen případ, ale je to člověk. Asi ty ženy. Tvrdý ale!“

Z této otázky lze vyzorovat, že **stále ještě určité rozdíly ve vnímání profesí existují**. Z odpovědí lze spatřit, že i žena (učitelka) dá ve své profesi přednost muži, čímž do jisté míry shazuje sama sebe. Dává tak najevo, že ženy nemohou nikdy mít potřebný respekt apod.

9. Výkon povolání. Setkali se někdy moji respondenti /respondentky s diskriminací? (klienti, pacienti, nadřízení...)

V této otázce jsem se ptala respondentů a respondentek, jestli se někdy setkali s diskriminací kvůli pohlaví právě v oborech, o kterých jsme tu mluvili. Všichni muži řekli, že se nesetkali s diskriminací kvůli pohlaví. Ženy nějaké situace uvedly, ty by se však daly vysvětlit jinak, než jako diskriminace kvůli pohlaví.

Diskriminace kvůli pohlaví v „mužském“ oboru se u mých respondentek nepotvrdila. Diskriminaci neuvedl ani muž (učitel) ve zfeminizovaném oboru.

5 Závěr

Vztahy mezi muži a ženami a to hlavně v profesním životě jsou stále velmi aktuálním tématem.

To, že existují rozdíly mezi muži a ženami jsem se pokusila dokázat na začátku své práce. Dále v textu jsem popisovala vlivy okolí, rodiny a školy na další, hlavně profesní, život člověka. Ve svém výzkumu jsem chtěla ověřit, zda teorie platí i v případě mých respondentů a respondentek.

Výsledky ukázaly, že například rozlišování na „mužské“ a „ženské“ není nejpřesnějším vyjádřením. Nepotvrdilo se, že by muži vynikali svými schopnostmi v nějakém oboru a ženy v jiném. Nedá se tedy říci, že by se na mých respondentech a respondentkách ukázalo, že by muži byli méně šikovní v humanitních a ženy v technicky zaměřených profesích.

Střední škola a její učitelé mají nepochybně velký vliv na utváření osobnosti člověka. Z mých rozhovorů ovšem vyšlo, že co se genderově podmíněného ovlivňování týče, studentky nebyly zrazovány od mužských profesí. Přátelé ani partneři a partnerky nehráli v případě mých respondentů a respondentek roli v rozhodování na jakou vysokou školu a hlavně s jakým zaměřením se přihlásit. Přibližně ten samý výsledek vyšel i v případě rodiny. Tento výsledek je ale důležitý vzhledem k teoretické části, kde autoři přikládají velkou váhu právě rodině. Z odpovědí mých respondentů a respondentek vyplynulo, že rodiče nerozlišovali povolání na „mužská“ a „ženská“ a tedy nezrazovali své děti od studia takových oborů. Ve svém výzkumu jsem se tedy zaměřila i na následné studium vysoké školy. I zde se došlo k závěru, že na vysokých školách, ať už se jedná o profese tradičně vykonávané muži, či o zfeminizované profese, moji respondenti a respondentky nenaráželi ani na komplikace, ani na výhody kvůli svému pohlaví.

Dalším okruhem, kterým se výzkum zabýval, byl profesní život po dokončení studia. V teoretické části se hovoří o androcentrickém pohledu na pracovním trhu, tedy, že muži jsou nadřazeni ženám. Ani tato teorie se ve výzkumu příliš nepotvrdila. V přijímání do práce se respondentky nesetkaly pravděpodobně s žádnými předsudky vůči ženám v mužských povoláních. Stejný výsledek se ukázal i v případě muže ve zfeminizované profesi. V teoretické části je také zmiňován vztah s kolegy, kdy údajně

muži zaujímají negativní postoj vůči ženám, které tvoří minoritu na pracovišti. Ani v tomto případě moje respondentky neuvedly pocit znevýhodnění kvůli svému pohlaví. Diskriminace se neprojevila ani v případě učitele a vztahů učitelského kolektivu a to ani vzhledem k muži jako k minoritě.

V souvislosti s profesním životem a kariérou se objevuje i plánování založení rodiny. Zde se teorie přiklání k názoru, že ženy dnes dávají přednost profesi a tvorbě kariéry před zakládáním rodiny. Tento fenomén se potvrdil i v případě mých respondentek. Co se týče zaměstnavatele a jeho upřednostňování mužů před ženami právě z důvodu potenciálního otěhotnění, žádná z mých respondentek takový případ nezažila. O rodině neuvažoval ani nikdo z mých mužů respondentů. V tomto případě největší roli hrála seberealizace či dohoda s partnerkou, že nejdříve se oba budou věnovat svému zaměstnání a plánování rodiny tak bylo odsunuto na pozdější dobu.

Vzhledem k teoriím a androcentrickému pohledu výzkum zjišťoval, jestli by respondenti či respondentky upřednostnili muže či ženu, potřebovali-li by služby určité profese. V odpovědích převládala možnost, že by respondenti a respondentky spíše nerozlišovali, za kým by šli. Nicméně, stále ještě určité rozdíly ve vnímání profesí existují, některé odpovědi se lišily. Profese, kde by moji respondenti vyhledávali muže, jsou architektura a učitelství. Další otázkou tvořil pohled veřejnosti (klientů, pacientů...) na tyto profese, tedy na ženy v „mužských“ a muže ve zfeminizovaných profesích. Diskriminace kvůli pohlaví v „mužském“ oboru se u mých respondentek nepotvrdila. Diskriminaci neuvedl ani muž (učitel) ve zfeminizovaném oboru.

Z odpovědí na moje otázky lze tedy říci, že moje respondentky se celkově nesetkaly s diskriminací kvůli svému pohlaví, a to ani v případě, že vykonávaly tradičně „mužské“ profese. Muž ve zfeminizované profesi, konkrétně učitel, se také s žádným znevýhodněním kvůli pohlaví nesetkal.

Můj výzkum nepotvrdil tvrzení vyskytující se v teoretické části. Moje respondentky se nesetkaly s diskriminací na pracovním trhu. Výpovědi respondentek nepopisují konfrontaci s předsudky vůči ženám v tzv. „mužských“ profesích, ani při předchozím studiu. Dá se říci, že moc androcentrického pohledu slábne a idea dichotomie se stává minulostí.

6 Seznam literatury

6.1 Primární zdroje

- BOURDIEU, Pierre. 2000. Nadvláda mužů. Praha: Karolinum
- CONNELL, R.W. 2002. Gender. Cambridge: Polity Press
- FAFEJTA, Martin. 2004. Úvod do sociologie pohlaví a sexuality. Věrovany: Nakladatelství Jan Piszkiwicz
- GIDDENS, Anthony. 1999. Sociologie. Praha: Argo
- HOCHSCHILD, Arlie Russel. 2003. The Second Shift. New York: Penguin books
- JAGGAR, Alison M. and Young Iris Marion (Eds.). 1999. A companion to Feminist Philosophy. Malden: Blackwell Publishing
- KŘÍŽKOVÁ, Alena, Maříková Hana, Uhde Zuzana (eds.). 2006. Sexualizovaná realita pracovních vztahů. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR
- MACHOVCOVÁ, Kateřina (a). 2007. Ženy na trhu práce: realita a perspektivy. Praha: Gender Studies o.p.s
- MACHOVCOVÁ, Kateřina (b). 2007. Náklady a zisky rovných příležitostí pro ženy a muže. Praha: Gender Studies o.p.s
- NESEHNUTÍ. 2005. Rovné příležitosti dívek a chlapců ve vzdělání. Brno
- OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. 1998. Dívčí válka s ideologií. Praha: Sociologické nakladatelství
- PONĚŠICKÝ, Jan. 2003. Fenomén ženství a mužství. Praha: Triton
- RENZETTI, Claire M. 2003. Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. 1999. Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert.
- VALDROVÁ, Jana. 2006. Gender a společnost. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně
- WILLIAMS, Christine L. 1995. Still a Man's World: Men who do women's work. London: University of California Press

6.2 **Internetové zdroje**

- www.genderonline.cz
- www.feminismus.cz
- www.uzis.cz (Ženy a muži v číslech zdravotnické statistiky)
- Bettis, Nicolle. *Sandra Ruth Lipsitz Bem* .[online]. Dostupný z WWW:
<http://www.webster.edu/~woolfm/sandrabem.html>

7 Seznam příloh

7.1 Příloha č. 1 projekt bakalářské práce

7.2 Příloha č. 2 scénář rozhovoru

7.3 Příloha č. 3 přepis rozhovoru

7.4 Příloha č. 4 vliv učitelů

7.5 Příloha č. 5 rozdíl mezi mužem a ženou na vš